

حوزه علمیه و فضای مجازی

نویسندگان: هانیه رضوانی، مریم نوری، زینب سلیمانی⁽¹⁾

چکیده:

حوزه های علمیه، امروزه سازمان های نظام وارند که برای آموزش و ترویج علوم برخاسته از قرآن کریم و احادیث و روایات پیامبر اکرم و امامان معصوم (علیهم السلام) شکل گرفته اند. مراکز حوزوی در راستای انجام این رسالت، آنگونه که شایسته است، از تغییرات فناوری بهره نبرده و زیرساخت های موجود، کمتر خود را با این حوزه تطبیق داده اند؛ هرچند حوزه های علمیه همواره کوشیده اند تا از ابزارهای نوین در جهت تحقق اهداف خویش سود ببرند. امکانات و برنامه های کاربردی موجود در فضای مجازی، ابزاری است که امروزه در زمینه های گوناگون کاربرد دارد و از این ابزار می توان برای بهبود و تسریع در فعالیتهای حوزه علمیه نیز استفاده بسیار برد.

کلیدواژگان: حوزه های علمیه، تبلیغ، فضای مجازی، دین آنلاین، اینترنت

مقدمه:

با توجه به قابلیت ها و امکانات فراوان فضای مجازی در امر پژوهش، آموزش، تبلیغ و تبادلات گوناگون علمی، فرهنگی و نیز امور مالی و اقتصادی، همه ادارات، نهادها و سازمان ها برای عقب نیافتادن از فناوری ها، به استفاده از این فضا روی آورده اند و با استفاده از این ابزار کارهای خود را آسان نموده و سرعت بخشیده اند. حوزه های علمیه، به مثابه نهادهایی چند بعدی که دارای ابعاد گوناگون مانند: علمی پژوهشی، فرهنگی، تبلیغی و سیاسی اند، برای همه فعالیت های خود میتوانند از امکانات فضای مجازی استفاده کنند؛ به گونه ای که با استفاده از بانک های اطلاعاتی و کتابخانه های رقمی، امور پژوهشی و علمی و آموزشی خویش را سامان و عمق بیشتری بخشند، با استفاده از جلوه های بصری و فناوری های گوناگون در فضای مجازی، در حوزه فرهنگ تأثیرگذاری بیشتری داشته باشند و با استفاده از فناوریهای اطلاع رسانی برخط و فراگیر، از اخبار و رخدادهای گوناگون در حوزه سیاست در جهان آگاه شوند و واکنشی سریع و درخور در قبال آن عرضه کنند.

اما شاید بتوان گفت مهمترین فعالیت حوزه های علمیه، تبلیغ دین مبین اسلام باشد که فضای مجازی در این زمینه کارآمدی بسیاری دارد. محدود نبودن به زمان و مکان، سهولت دستیابی، تنوع ابزارهای گوناگون دستیابی به آن، از جمله رایانه شخصی، تبلت، گوشی هوشمند، تلویزیون هوشمند، و امکان استفاده از محتوای متنی و چندرسانه ای برای رساندن مفاهیم، این فضا را برای اهداف تبلیغی، بسیار مناسب و مهیا کرده است.

در این مقاله، کوشش خواهد شد که امکانات و ابزارهای فضای مجازی برای حوزه های علمیه معرفی شود و راهکارهایی برای استقبال بیشتر و گسترده تر فضلا و علمای حوزه در استفاده از فضای مجازی برای اهداف بلند حوزه علمیه بیان گردد.

فضای مجازی و ویژگی های آن

فضایی است که بر پایه ارتباط دیجیتال، فناوریهای (cyber Space) فضای مجازی یا سایبری اطلاعات، اینترنت، پست الکترونیکی و محیطهای پیرامون، نظیر اتاق گفتگو، تابلو اعلانات و همچنین این فضا به عرصه ایی اطلاق میشود که، سیستم های تصویرسازی دیجیتال شناخته میشود. ازاینرو، در آن سوژه ها، فارغ از بُعد زمان و مکان، به کنش متقابل میپردازند عمومی بودن فضای مجازی، به هر فردی در هر نقطه از جهان امکان میدهد که از طریق این فناوری به آسانترین وجه، جدیدترین اطلاعات مورد علاقه خود را به دست آورد و مرزهای جغرافیایی یا سیاسی تا کنون نتوانسته است مانع استفاده از فضای مجازی و گسترش روزافزون آن شود. (خانیک، هادی و محمود بابایی «فضای سایبری و شبکه های اجتماعی، مفهوم و کارکردها» فصل نامه انجمن ایرانی و مطالعه جامعه اطلاعاتی)

با استفاده از قابلیت ها و ظرفیت های فضای مجازی، در بسیاری از روابط اقتصادی و اجتماعی، دیگر نیازی به مراجعه حضوری برای خرید کالا یا خدمات نیست و همین امر باعث کاهش قابل توجهی از هزینه های اقتصادی می شود. امکان اشتراک گذاری منابع، دانش، نتایج و محصولات و نیز امکان بهره گیری از دانش و تجارب همدیگر برای افزایش سودآوری و کاهش هزینه ها، کاهش رفت و آمدهای غیر ضروری درون شهری و در نتیجه کاهش مصرف انرژی و کاهش آلودگی هوا، همچنین کاهش مصرف کاغذ و هزینه های چاپ و نشر و سایر هزینه ها با استفاده از امکانات موجود در فضای مجازی، دستیابی آسان به آخرین اطلاعات تخصصی در زمینه های مختلف اعتقادی، اجتماعی، اقتصادی و هنری که در سطح جهان به صورت مقاله، کتاب، نرم افزار و نظایر آن در سطح جهان منتشر شده و میشود، تبادل اطلاعات و تعاملی بودن روابط و ارتباطات در فضای مجازی بدون محدودیتهای حاکم بر دیگر رسانه ها، همگی از فرصت هایی است که فضای مجازی فراهم آورده است.

زمینه های استفاده از فضای مجازی در حوزه های علمیه

1. اطلاع رسانی:

یکی از کاربردهای فضای مجازی، اطلاع رسانی و ارائه آخرین اخبار و گزارشها به مخاطبان می باشد. انسان های بی شماری روزانه با مراجعه به اینترنت به دنبال تازه ترین خبرها میگردند که ارزانی و سهولت دستیابی به اخبار از این طریق، از جمله مزیت های آن به شمار میرود. حوزه های علمیه می توانند اخبار نوآوریهای خود را در حوزه های گوناگون علوم اسلامی از این طریق اطلاع رسانی کنند. علاوه بر این، می توانند در مناسبت های گوناگون، اخبار مرتبط با آیین ها و مناسک دینی را به مخاطبان خود در سراسر جهان برسانند و ایشان را از اوضاع و احوال مسلمانان جهان آگاه کنند.

2. کتابخانه مجازی و رقمی:

کتابخانه های رقمی، مجموع های سازماندهی شده از محتواهای مختلف در قالبهای گوناگون (کتاب، مجله، صوت و فیلم) با

بهره‌گیری مجموعه‌ای از خدمات، به منظور در دسترس قراردادن این مجموعه به کاربران می‌باشند؛ به عبارت دیگر، کتابخانه‌های رقمی، واسطه‌ایی هستند که به کمک مجموعه‌ای از خدمات، منابع سازماندهی شده را در اختیار کاربر قرار می‌دهند. این دست از کتابخانه‌ها با پیشرفت فناوری، مدیریت جدیدی را روی محتوای انواع منابع (متن، تصویر، صوت، فیلم و یا نقشه) اعمال کردند که از این راه، نه تنها امکان دسترسی به انواع منابع به صورت برخط ممکن شد، بلکه از طریق مدیریت روی محتوا، حتی امکان دسترسی به جمله‌ای خاص از یک متن هم میسر گردید.

از ویژگی‌های متون قابل عرضه در کتابخانه‌های رقمی، فرامتن‌هایپر تکس بودن آن است؛ به این معنا که هر صفحه از اینترنت، در خود صدها لینک به دیگر صفحات اینترنتی دارد. با استفاده از این قابلیت، کاربر قدرت گزینش و انتخاب بسیاری دارد و با وارد شدن به این فضا و قرار گرفتن در یک موقعیت خاص، به راحتی می‌تواند از آن صفحه خارج شده، وارد فضای جدیدی گردد. این توانایی، توسط لینک‌های موجود در صفحه به او داده می‌شود.

حوزه‌های علمیه می‌توانند با استفاده از این امکانات، منابع دست‌اول و معتبر اسلامی را در فضای مجازی منتشر کنند و نیاز محققان در دستیابی به متون معتبر را برآورده و کاربران اینترنت را با استفاده از این منابع با اسلام آشنا نمایند.

3. آموزش مجازی:

آموزش مجازی، به آموزش در محیطی اشاره دارد که در آن معلم و محصل از حیث زمان یا مکان یا هر دو، از یکدیگر جدا هستند. معلم محتوای درس را از طریق ابزار مدیریتی، منابع چندرسانه‌ای، اینترنت، ویدیو کنفرانس و مانند اینها ارائه می‌دهد و دانش‌آموزان یا دانشجویان این محتوا را دریافت می‌کنند و از طریق همین فناوریها با معلم خود در تماس اند.

آموزش مجازی در معنای خاص خود، اصطلاحی است که بر آموزش آنلاین با استفاده از اینترنت دلالت دارد. این اصطلاح عمده‌تاً در آموزش عالی کاربرد دارد و دانشگاه‌های مجازی بدین منظور تأسیس شده‌اند. با استفاده از این امکان، اساتید برتر و طراز‌اول حوزه‌های علمیه می‌توانند افرادی از دورافتاده‌ترین مناطق را آموزش داده و سطح آگاهی مردم را درباره تعالیم اسلامی افزایش دهند.

4. مسافرت‌های مجازی:

سفر مجازی یا تور مجازی، شامل بازسازی و شبیه‌سازی فضاهای خارجی، به ویژه اماکن تاریخی و دینی، با استفاده از ابزارهای چندرسانه‌ای می‌باشد و این امکان را برای بازدیدکننده فراهم می‌آورد تا خود را در آن مکان احساس کند و بتواند از

نگاره ها و تصاویر موجود بهره گرفته، آن مکان را بهتر بشناسد.

در حال حاضر، نمونه های بی شماری از سفرهای مجازی در فضای اینترنت قرار دارد که بخش عمده آنها به مکانهای توریستی و سیاحتی مربوط می شوند. این ابزار، اگرچه نمیتوانند جای سفرهای واقعی را پر نمایند، ولی دارای قابلیت های سودمندی برای معرفی امکان مذهبی و بناهای تاریخی برای کسانی است که امکان سفر برای آنها فراهم نمی باشد.

5. گردآوری کمکهای خیریه مجازی:

یکی از مقوله هایی که در اینترنت و فضای مجازی رواج یافته و روزه روز توسعه بیشتری پیدا میکنند، فعالیت مؤسسات خیریه است. فضای مجازی، این امکان را برای مؤسسات خیریه فراهم آورده تا با ایجاد پایگاه های مجازی و بهره گیری از امکانات کارت های اعتباری و پرداخت های برخط، به دریافت، کمکهای خیریه بپردازند. (مرشدی زاده، علی «ظرفیت های فراوری جهان اسلام در فضای مجازی» مجله مطالعات ماهواره و رسانه های جدید)

6. اتاق های گفت وگو، ابزارهای پیام رسان و شبکه های اجتماعی:

اتاق گفت وگو یا چت روم، فضای مجازی بر روی اینترنت است که مردم در آنجا میتوانند گرد هم آیند و به گپ یا گفت وگو بپردازند. در این فضا علاوه بر گفت وگو، امکان فرستادن تصویر، گفت وگوی صوتی و نیز استفاده از دوربین و برقراری ارتباط تصویری فراهم می باشد.

امروزه افزون بر سیستم های قدیمی چت روم مثل یاهو مسنجر و پالتاک، برنامه های پیام رسان تلفن همراه و شبکه های اجتماعی برخط نیز در میان کاربران رواج و محبوبیت بسیار پیدا کرده اند. در این میان، شبکه های اجتماعی برخط، جزء پُرکاربردترین پایگاه های اینترنتی به شمار میروند که در قیاس با دیگر پایگاهها، کاربران زمان بیشتری را در آنها صرف می کنند. امکانات و قابلیت های گوناگون موجود در این دست از پایگاه های برخط، مانند امکان گفت وگوی صوتی و تصویری، به اشتراک گذاشتن اسناد و اطلاعات، تشکیل گروه ها، ایجاد صفحات با موضوعات گوناگون، راه اندازی مونها و پویشهای گوناگون، همگی سبب شده است که کاربران تمایل بیشتری به استفاده از این نوع پایگاه ها داشته باشند. در بین شبکه های اجتماعی، پایگاه هایی مانند فیسبوک، یوتیوب و لینکدین، از اقبال بیشتری برخوردارند.

این ابزارها در بسیاری از کارهای مرتبط با حوزه های علمیه می توانند سودمندی بسیاری داشته باشند که از آن جمله میتوان به گفت وگوهای تصویری، صوتی و متنی دفاتر مراجع با مقلدان، رفع شبهه و پاسخ به پرسش های اعتقادی مردم و گفت وگو و تضارب آرا میان محققان حوزوی و طلاب اشاره کرد.

کاربرد فضای مجازی در بهبود و رونق فعالیت های حوزه های علمیه

با پیشرفت های فناوریانه ایی که به وقوع پیوسته است، نمیتوان نقش فضای مجازی و اینترنت را در تبلیغ و شناساندن فرهنگ یک ملت، تبلیغ دین و فعالیت های از این قبیل، کتمان کرد. ازاین رو، شناسایی امکانات و ابزارهای مورد نیاز جهان اسلام بسیار ضروری است و استفاده از اینترنت در جهت اهداف دینی ظرافت های خاصی را طلب میکنند.

امروزه، دین بخش مهمی از اینترنت شده است. مردم به آسانی با اتصال به شبکه جهانی اینترنت، اطلاعات گسترده ای درباره مذاهب مختلف به دست می آورند و با دیگران در این زمینه به گفت و گومی پردازند، اسناد و متون دینی را از پایگاه های گوناگون دریافت و با ابزارهای دیجیتالی به مساجد، آثار تاریخی، مذهبی و بناهای دینی سفر میکنند، از طریق نماهای الکترون یکی موضوع مورد نظر خود را در حوزه دین می یابند و کتاب ها و نمادهای دینی و مذهبی را میخرند، مراکز و سازمان های دینی را شناسایی و در جلسات و همایش های دینی شرکت میکنند، تصویر و یا حتی صدای رهبران مذاهب مختلف را میبینند و میشنوند و به صوت سخنرانی ها و گفتما ن های دینی گوش فرا میدهند و در یک، کلام ، در این فضا با دین زندگی می کنند.

(رضایت،علیرضا«دین آنلاین،چالش یا فرصت؟مروی کوتاه بر دو کتاب درباره دین در فضای مجازی اینترنت»)

در ادامه، برخی از کاربردهای فضای مجازی را در جهت آسان سازی فعالیت های حوزه برمی شمیریم:

1. ایجاد پایگاه های اطلاع رسانی شیعه:

اگرچه برخی مراکز علمی و پژوهشی وابسته به حوزه علمیه، مانند دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) مرکز ادیان، مؤسسه دائرة المعارف فقه، بنیاد پژوهش های اسلامی، دارالحدیث و جامعه المصطفی العالمیه، پایگاه های اینترنتی راه اندازی کرده اند، اما این تلاش ها کافی به نظر نمی رسد. محدودیت دسترسی مسلمانان در اقاصا نقاط جهان به محتوای دینی معتبر و نبود ترجمه های معتبر و متقن از همه منابع حدیثی در اینترنت، وظیفه مراکز حوزوی را در تولید و عرضه این گونه از محتواها سنگین تر می کند. بسیاری از مبلغان، به ویژه مبلغان خارج از مرزهای ایران، محتواهای درخور برای عرضه به نومسلمانان ندارند. ایجاد پایگاهی به این منظور جهت مخاطب قرار دادن تازه مسلمانها، ازجمله مهمترین کارهای مراکز حوزوی است.

2. ساماندهی تحقیقات و جلوگیری از پژوهش های موازی:

در عصر حاضر، کشورهای سلطه گر، با هدف ایجاد شبهات گوناگون فرهنگی، اعتقادی و سیاسی، و نیز تضعیف مبانی ایمانی و باورها و اعتقادات جامعه، سرمایه گذاری وسیعی بر روی ابزارهای نوین ارتباطی از جمله فضای مجازی انجام داده اند و در حال تزریق گسترده شبهات در میان جامعه هستند. رهبر معظم انقلاب، یکی از اهداف دشمن در به کارگیری ابزارهای نوین ارتباطی را گسترش شبهات فکری و تضعیف اعتقادات مردم معرفی می کند و در دیدار با روحانیون شیعه و اهل سنت

کرمانشاه در 20 مهر سال 1390 می فرماید:

«این شیطانی که حمله می کند، همیشه یک جور حمله نمی کند. شیطان امروز که از راه اینترنت و ماهواره و روش های ارتباطی مدرن و فوق مدرن سراغ شما می آید، حرف های مدرنی هم دارد؛ سخت افزایش را مدرن کرده، نرم افزار مدرن هم دارد. شبهه آفرینی دارد، اخلال در عقیده دارد، ایجاد تشویش در ذهن دارد، تزریق ناامیدی دارد، ایجاد اختلاف دارد.»

ایشان همچنین، با اشاره به نقشه دشمن برای گمراه کردن نسل جوان از طریق شبهه پراکنی در ذهن ها، در اولین جلسه درس خارج فقه خود در 16 شهریور 1395 فرموده است: «هر یک نفری که بتواند با رایانه کار بکند، یک رسانه است. می نشینند، پخش می کنند شبهات را، حرف ها را، جوان های مؤمن را، جوان های سالم را گمراه می کنند. این ها را باید شناخت. چه کسی بایستی بیاید وسط میدان و سینه سپر کند و مانع بشود از گمراهی جوانان؟ چه کسی باید مانع بشود از اقدام دشمن برای انحراف ذهن جوانان؟ به عهده چه کسی است این کار؟ جامعه علمی و مذهبی، یعنی روحانیت، اولین وظیفه اش این است؛ مهم ترین وظیفه اش این است.»

هزینه های گزاف و برنامه ریزی های فراوان دشمن علیه ایمان و اعتقادات مردم در جهت دین زدایی و عقّت زدایی، از دیگر موضوعاتی است که رهبر معظم انقلاب در این دیدار به آن اشاره می کند و می فرماید: «پایگاه های اینترنتی فراوانی وجود دارد که هدفشان این است که عقّت جوان را، حیای جوان مسلمان را - چه پسر، چه دختر - از بین ببرند؛ پرده حیای او را بپردند؛ اصلاً همت شان این است و برای این برنامه ریزی می کنند. خب، بعضی از عناوین، عناوین مجرمانه است؛ دستگاه های گوناگون دولتی وظیفه دارند برخورد کنند و می کنند؛ لکن آن چیزی که مربوط به ذهن است، به مغز است، به دل است، با تحرک و اقدام عنصر امنیتی و عنصر اطلاعاتی و عنصر نظامی، حل نمی شود؛ این ابزاری مناسب با همان بلایی که در آن هست، لازم دارد؛ داروی آن بیماری، همان چیزی است که در اختیار روحانیون است، در اختیار اهل دین است، در اختیار دانایان مذهب است.»

رهنمودها و دغدغه های رهبر حکیم و معظم انقلاب در ارتباط با فضای مجازی و نقش طلاب به عنوان پیشتازان جبهه های فرهنگی در این فضا، نشان دهنده نقش خطیر و بی بدیل حوزه های علمیه در این عرصه می باشد. از این رو، بایسته است که حوزه های علمیه، ضمن شناخت و درک مناسب فرصت ها و تهدیدهای فضای مجازی، با وظیفه و رسالت خود در این باره بیشتر آشنا شده، به شکل مطلوب به وظایف خویش عمل کنند تا بهترین بهره از دانش روز عاید کشور عزیزمان گردد.

آسیب های آموزش طلاب در فضای مجازی

به آسیب هایی که به واسطه استفاده از فضای مجازی می تواند متوجه حوزه های علمیه باشد، از دو منظر می توان نگاه نمود؛ اول، آسیب های آموزش طلاب در فضای مجازی، و دوم، آسیب هایی که به واسطه استفاده از فضای مجازی می تواند متوجه طلاب باشد. سبک و نظام سنتی آموزش حوزه، قرن هاست که به همین شیوه انجام می شود. سبکی که هر چند نیازمند به روزرسانی است، اما در دل خود ویژگی های بی نظیری دارد که باید از آنها پاسداری کرد و در استفاده و به کارگیری فضای مجازی مراقب این بود که این ویژگی ها از دست نروند. استفاده از فضای مجازی برای آموزش طلاب، ممکن است حوزه را درگیر آسیب های ذیل نماید: پایین آمدن رابطه انسانی و اخلاقی میان طلاب و اساتید حوزه؛ از میان رفتن ظرفیت مباحثه و گفتگوی فکری؛ از بین رفتن امکان نقد و اشکال به بحث استاد توسط طلاب؛ کاهش احساس مسئولیت دوطرفه میان استاد و طلبه. به طور کلی، مهمترین آسیب های آموزش و ترویج استفاده از فضای مجازی به شرح ذیل است:

- 1. تاثیرپذیری فرهنگی روحانیون از فضای مجازی:** تحقیقات نشان داده است که بین استفاده از اینترنت در دو بُعد میزان استفاده و نوع محتوای مورد استفاده بانگارش فرهنگی روحانیون، ارتباط معناداری وجود دارد؛ بدین ترتیب که نگرش فرهنگی روحانیونی که به میزان زیادتری از اینترنت استفاده می کنند، بیشتر به سوی نوگرایی تمایل دارد و برعکس، هرچه میزان استفاده از اینترنت کم باشد، نگرش فرهنگی آنها بیشتر به سوی سنت گرایی میل می کند. همچنین، هرچه روحانیون، محتوایی را که در چارچوب اخلاقی، شرعی یا صنفی آنها قرار دارد، مورد استفاده قرار می دهند، نگرش آنان سنتی تر می شود و هرچه قدر محتوای خارج از این چارچوب را مورد استفاده قرار می دهند، نگرش فرهنگی نوگرایانه تری خواهند داشت (خانیکی).
- 2. وارد شدن به عرصه، قبل از کسب آمادگی های لازم علمی:** از آسیب های مهمی که آموزش استفاده از فضای مجازی و تهییج طلاب برای حضور در این فضا می تواند طلاب جوان را گرفتار نماید، حضور در این عرصه قبل از کسب آمادگی های لازم علمی است. متأسفانه، گاهی دیده می شود که برخی از طلبه های جوان، با شورش جوانی و با احساس مسئولیت وارد عرصه مناظرات علمی با مخالفان شده و چون مایه علمی کافی را ندارند، موجب ناتوان جلوه داده شدن اسلام در پاسخگویی به مسائل می شوند.

- 3. گرفتار شدن در چالش های عقیدتی:** مواجهه مستمر طلاب با محتوای ضدّ دینی و شبهات موجود در فضای مجازی، سبب چند آسیب خواهد شد که به دو نمونه مهمّ آن اشاره میکنیم؛ اول، کاهش حساسیت نسبت به محتوای ضدّ دینی؛ دوم، تضعیف اعتقادات و باورهای دینی. (نشریه مبلّغان، 1396)

- 4. جزدگی، فراموشی وظیفه و ورود به عرصه های غیرضروری:** از لازمه های حضور روحانیون در فضای مجازی، شناخت عرصه هایی است که باید در آن حضور داشته باشند و پرهیز از درگیر شدن با عرصه های غیرضروری و وقت گیر است. باید توجه داشت که همه فضاها و همه محتواها، سوژه مناسب برای وقت گذاشتن نیستند. افزون بر این، گاهی دیده می شود

که به دلیل عدم آشنایی با فضا، نداشتن هدف و برخوردار نبودن از مهارت های کافی ارتباطی، برخی از روحانیون جو زده شده و تبدیل به عنصری بی تأثیر در فضای مجازی می شوند؛ یعنی روحانیونی که بود و نبودشان در فضای مجازی، نه سودی برای اسلام دارد و نه ضرری برای دشمنان. نمونه آن را می توان در پدیده ای به نام سلبریتی های روحانی یا روحانیت مجازی یافت.

5. گرفتاری در آسیب های عمومی فضای مجازی: بسیاری از کاربران فضای مجازی، به علت جذابیت های پایان ناپذیر

موجود در این فضا، مدت طولانی از وقت خویش را به حضور در این فضا اختصاص می دهند. طلاب فعال در این فضا نیز اگر هوشیاری خویش را به کار نیندند، گرفتار این مسئله و عوارض ناشی از آن خواهند شد؛ عوارضی نظیر: (خطرات و عوارض جسمی، افسردگی روحی و انزوای اجتماعی، سطحی نگری، تحیر و سردرگمی، مشکلات خانوادگی، قرار گرفتن در معرض هرزه نگاری، ارتباط با نامحرم، جاسوسی اینترنتی و مانند آن. (نشریه مبلغان، ۱۳۹۶)

باز ماندن از انجام وظیفه در فضای واقعی: از جمله آسیب هایی که ممکن است حتی با مصون ماندن از آسیب های فرهنگی و اعتقادی، متوجه طلاب در فضای مجازی بشود، حس انجام وظیفه در فضای مجازی و غفلت ایشان از انجام تکلیف در فضای واقعی است. مبلغان باید همواره این را به یاد داشته باشند که حضور چهره به چهره در کنار مخاطبان و استفاده از رسانه منبر در کنار حضور و بهره گیری از فضای مجازی، می تواند تأثیر اقناعی بر روی مخاطب داشته باشد.

5. گرفتار در چالش های فرهنگی: آسیب های فرهنگی، یکی دیگر از چالش هایی است که طلاب ممکن است در فضای مجازی

به آن گرفتار شوند. این آسیب ها، عمدتاً خود را به شکل های ذیل نشان می دهند: تغییر در ادبیات و استفاده از ادبیات عامیانه و خاص فضای اینترنت؛ ناگزیر شدن از پذیرش فرهنگ جهانی شدن و فراموشی فرهنگ بومی؛ سطحی شدن منابع دسترسی به اطلاعات و غفلت از کسب اطلاعات از منابع اصلی. (نشریه مبلغان، 1396)

آموزش ها و مهارت های فضای مجازی مورد نیاز طلاب سطح آشنایی و بهره مندی طلاب از مهارت های استفاده از فضای مجازی و سواد رسانه ای، در مراتب مختلفی قرار گرفته است. به همین دلیل، تجویز نسخه واحد برای همه ایشان، کاری غیرممکن و نادرستی است. با این همه، با در نظر گرفتن اینکه یک روحانی با فراگیری چه مهارت هایی می تواند وظایف خویش را در شئون مختلف بهتر انجام دهد، کسب مهارت های فضای مجازی ذیل در شش دسته بندی پیشنهادی گردد؛ آموز شهای پایه های، پژوهش، تبلیغ، آموزش، سواد رسانه ای و سایر مهارت ها.

الف. آموزش های پایه ای مهارت های پایه ای مورد نیاز طلاب، شامل مهارت هایی است که یک طلبه فارغ از اینکه در ادامه مسیر خویش چه سمت و سویی را انتخاب خواهد کرد، صرفاً در فضای عمومی طلبگی بدان نیاز پیدا خواهد نمود؛ مهارت هایی نظیر:

1. **آشنایی با نرم افزارهای کاربردی:** در این مهارت، طلاب با نرم افزارهایی که بیشتر در استفاده های عمومی مورد نیاز هستند، آشنایی شوند؛ مواردی مانند: آشنایی با مرورگرها، اتصال به اینترنت، فیلترینگ، آشنایی مقدماتی با کاربردی اندروید.
2. **آشنایی مقدماتی با نرم افزارهای اسلامی:** با توجه به اهمیت به کار بستن نرم افزارهای علوم اسلامی در طول دوره تحصیل و همچنین عرصه پژوهش و تبلیغ، آشنایی مقدماتی با نرم افزارهای علوم اسلامی به عنوان یک آموزش پایه ای، مورد نیاز می باشد. (آشنایی کلی با نرم افزارهای عمومی و تخصصی نور، آشنایی با پایگاه های کتابخانه ای علوم اسلامی و معرفی سایر نرم افزارهای اسلامی) شیعه و اهل سنت، از جمله مباحثی است که مورد نیاز طلاب می باشد.
3. **آموزش تایپ:** با توجه به اینکه صفحه کلید، مهم ترین راه ارتباطی مخاطبان با رایانه می باشد، تسلط و سرعت کار با آن، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. بسیاری از روحانیونی که توانایی های خوبی در تولید محتوای دینی دارند، به دلیل سرعت تایپ پایین، از تولید محتوا در این عرصه منصرف می شوند. بنابراین، یادگیری مهارت تایپ ده انگشتی به زبان فارسی، از جمله ضروریات کار در فضای مجازی است که حتماً باید توسط طلاب یاد گرفته شود.
4. **آموزش احکام فضای مجازی:** از جمله مباحثی که به عنوان یکی از مهارت های صیانتی لازم است توسط طلاب فراگرفته شود، احکام مربوط به فضای مجازی است. امروزه، احکامی مثل: (احکام حریم خصوصی افراد، حدود ارتباط با نامحرم، محتوای مستهجن، انتشار مطالب در فضای عمومی، سرقت اینترنتی، تولید و استفاده از محتوای دارای منفعت مشترک حلال و حرام، هک و ایجاد اختلال برای دیگران)، از مسائل مبتلا به در فضای مجازی هستند.
5. **اخلاق در فضای مجازی:** یکی از شئون اصلی طلبگی، حفظ اخلاق است. متأسفانه، بخش قابل توجهی از فضای مجازی، با بی اخلاقی آمیخته است و نوسلاروی آن، ترویج اخلاق در فضای مجازی است. طلاب حوزه علمیه باید با ایجاد حالات اخلاقی متناسب با فضای مجازی، پرهیزکاری در اینترنت را برای عموم مخاطبان تبیین نمایند. مباحثی همچون: نقض حریم شخصی کاربران، کلاهبرداری اینترنتی، هرزه نگاری، اسپم و تبلیغات، ترویج عقاید خرافی، اعمال منافعی عفت در فضای مجازی، اعتیاد اینترنتی، دامن زدن به شکاف طبقاتی، گسل آموزشی تربیتی در کودکان و نوجوانان و نیز عدم رعایت حفظ ادب در تعاملات اجتماعی، امروزه به شدت دامن گیر فضای مجازی است و لازم است طلاب فعال در این فضا، ضمن کارکردن بر روی سالم ماندن نفس خویش از این آفات، با آگاهی دهی به عموم مخاطبان، ایشان را نیز از گرفتار شدن در این بی اخلاقی ها ایمن نمایند.

منابع :

1- حوزه های علمیه و فضای مجازی

پدیدآورده (ها) : علیمرادی، مصطفی

کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: ره آورد نور :: پاییز 1395 - شماره 56

From 20 to 27

<http://api.noormags.ir/view/fa/articlepage/1213727> آدرس ثابت :

2- پدیدآورده (ها) : مصطفی حسینی، محمد

کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: ره آورد نور :: زمستان 1396 - شماره 61

From 62 to 79

<http://api.noormags.ir/view/fa/articlepage/132331> آدرس ثابت :

3- پدیدآورده (ها) : بنیانیان، حسن

کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: ره آورد نور :: زمستان 1396 - شماره 61

From 54 to 61

<http://api.noormags.ir/view/fa/articlepage/1323314> آدرس ثابت :